

מצות הקהל

א. ספר המצוות לרמב"ם | מצות עשה טז

והמצוה הי"ו היא שצונו להקהיל את העם כלו בשני מסוכות בכל מוצאי שמיטה ולקרוא קצת פרשיות ממשנה תורה באזניהם והוא אמרו יתעלה (וילך) הקהל את העם האנשים והנשים והטף וכו'. וזו היא מצות הקהל. ובפרק ראשון מקדושין (לד א) עם אמרם כל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות הקשו בתלמוד ואמרו והרי הקהל דמצות עשה שהזמן גרמא היא ונשים חייבות בה ובארו בסוף המאמר אין למדין מן הכללות. וכבר התבאר משפטי מצוה זו כלומר איך יקרא ומי יקרא ואי זה דבר יקרא בשביעי ממסכת סוטה (לב א, מא א):

ב. רמב"ם | הלכות חגיגה הקדמה

הלכות חגיגה. יש בכללן שש מצות, ארבע מצות עשה, ושתיים מצות לא תעשה. וזה הוא פרטן: (א) להראות פני ה'. (ב) לחוג בשלש רגלים. (ג) לשמוח ברגלים. (ד) שלא יראה ריקם. (ה) שלא יעזוב לוי מלשמחו וליתן לו מתנותיו ברגלים. (ו) להקהיל את העם בחג הסוכות במוצאי שמיטה. וביאור מצות אלו בפרקים אלו.

ג. דברים | פרק לא, יג

(י) ויצו משה אותם לאמר מקץ שבע שנים במעד שנת השמיטה בחג הסוכות: (יא) בבוא כל ישראל לראות את פני ה' אלהיהם במקום אשר יבחר תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל באזניהם: (יב) הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגרף אשר בשעריך למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה' אלהיהם ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת: (יג) ובניהם אשר לא ידעו ישמעו ולמדו לראות את ה' אלהיהם כל הימים אשר אתם חיים על האדמה אשר אתם עברים את הירדן שמה לרשתה: פ

ד. רמב"ם | הלכות חגיגה פרק ג

א. מצות עשה להקהיל כל ישראל אנשים ונשים וטף בכל מוצאי שמיטה בעלותם לרגל ולקרות באזניהם מן התורה פרשיות שהן מזרזות אותן במצות ומחזקות ידיהם בדת האמת, שנאמר מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה בחג הסוכות בבוא כל ישראל לראות וגו' הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגרף אשר בשעריך וגו'.

ב. כל הפטור מן הראייה פטור ממצות הקהל חוץ מן הנשים והטף והערל, אבל הטמא פטור ממצות הקהל שנאמר בבוא כל ישראל וזה אינו ראוי לביאה, והדבר ברור שהטומטום והאנדרוגינוס חייבין שהרי הנשים חייבות.

ג. אימתי היו קורין, במוצאי יום טוב הראשון של חג הסוכות שהוא תחילת ימי חולו של מועד של שנה שמינית, והמלך הוא שיקרא באזניהם, ובעזרת הנשים היו קורין, וקורא כשהוא יושב ואם קרא מעומד

הרי זה משובח, מהיכן הוא קורא מתחילת חומש אלה הדברים עד סוף פרשת שמע ומדלג לווהיה אם שמוע וגו' ומדלג לעשר תעשר וקורא מעשר תעשר על הסדר עד סוף ברכות וקללות עד מלבד הברית אשר כרת אתם בחורב ופוסק.

ד. כיצד הוא קורא תוקעין בחצוצרות בכל ירושלים כדי להקהיל את העם, ומביאין בימה גדולה ושל עץ היתה ומעמידין אותה באמצע עזרת נשים והמלך עולה ויושב עליה כדי שישמעו קריאתו וכל ישראל העולים לחג מתקבצין סביביו, וחזן הכנסת נוטל ספר תורה ונותנו לראש הכנסת וראש הכנסת נותנו לסגן וסגן לכהן גדול וכהן גדול למלך כדי להדרו ברוב בני אדם, והמלך מקבלו כשהוא עומד ואם רצה ישב ופותח ורואה ומברך כדרך שמברך כל קורא בתורה בבית הכנסת, וקורא הפרשיות שאמרנו עד שהוא גומר וגולל ומברך לאחריה כדרך שמברכין בבתי כנסיות ומוסיף שבע ברכות ואלו הן: רצה ה' אלהינו בעמך ישראל וכו' מודים אנחנו לך וכו', אתה בחרתנו מכל העמים וכו', עד מקדש ישראל והזמנים כדרך שמברכין בתפלה, הרי שלש ברכות כמטבען, רביעית מתפלל על המקדש שיעמוד וחותרם בה בא"י השוכן בציון, חמישית מתפלל על ישראל שתעמוד מלכותם וחותרם בה הבוחר בישראל, ששית מתפלל על הכהנים שירצה האל עבודתם וחותרם בה בא"י מקדש הכהנים, שביעית מתחנן ומתפלל בה כפי מה שהוא יכול וחותרם בה הושע ה' את עמך ישראל שעמך צריכין להושע בא"י שומע תפלה.

ה. הקריאה והברכות בלשון הקדש, שנאמר תקרא את התורה הזאת בלשונה אף על פי שיש שם לועזות.

ו. וגרים שאינן מכירין חייבין להכין לבם ולהקשיב אזנם לשמוע באימה ויראה וגילה ברעדה כיום שניתנה בו בסיני, אפילו חכמים גדולים שיודעים כל התורה כולה חייבין לשמוע כוונה גדולה יתרה, ומי שאינו יכול לשמוע מכוין לבו לקריאה זו שלא קבעה הכתוב אלא לחזק דת האמת ויראה עצמו כאילו עתה נצטוו בה ומפי הגבורה שומעה, שהמלך שליח הוא להשמיע דברי האל.

ה. קרית ספר | הלכות חגיגה פרק ג

מצות קנח. להקהיל כל ישראל אנשים ונשים וטף בכל מוצאי שמיטה בעלותם לרגל ולקרוא באזניהם פרשיות מן התורה שהם מזרזות אותם במצות ומחזקות ידיהם בדת האמת דכתיב מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה בחג הסוכות בבוא כל ישראל לראות וגו'. כל הפטור מן הראייה פטור ממצות הקהל דקאמר דבבוא כל ישראל הוא דילפינן נמי לראיה כדאמר לעיל חוץ מן הנשים והטף דכתיב במצות הקהל האנשים והנשים והטף ודרש רבי אלעזר בן עזריה אם אנשים ונשים באים לשמוע טף למה בא לתת שכר למביאהו וטמא פטור דכתיב בבוא כל ישראל וזה אינו ראוי לביאה וערל לא אמרינן ערל כי טמא כדאמרינן בעלמא משום דהכא נשים וטף נמי חייבים ועוד דכי מרבינן ערל כי טמא היינו לקרבן או לתרומה דכתיב איש איש לרבות הערל שלא יאכל תרומה משום דמאס אכל הכא דליכא קרבן לא הוי כי טמא והא דאמרינן ערל וטמא משלחין קרבנותיהם דליתנהו בביאה נראה דהוי מדרבנן איסור ביאה לערל ואיתיה בביאה מן התורה דהא לחלל עבודה בלחוד הוא דילפינן מדברי יחזקאל דכתיב בהביאכם בני נכר ערל לב וערל בשר לחלל את ביתי כדאמר' פרק ב' דזבחים. טומטום ואנדרוגינוס חייבים דהא נשים חייבות כדכתיב קרא.

דכתיב תקרא את התורה הזאת משמע כלשונה כמו שהיא אפי' אינם מבינים ואפילו חכמים גדולים חייבים לשמוע. ומי שאינו יכול לשמוע שהוא רחוק מכיון לבו לקריאה. יום הקהל שחל להיות בשבת מאחרין אותו במשנה פרק קמא דמגלה ורש"י ז"ל פירש משום עשיית בימה ומדאורייתא הקהל דוחה את השבת:

1. ספר החינוך | מצוה תריב

מצות הקהל במוצאי שביעית

שנצטוונו שיקהל עם ישראל כולו אנשים ונשים וטף במוצאי שנת השמטה בחג הסוכות ביום שני בחג ולקרוא קצת מספר משנה תורה באזניהם שהוא אלה הדברים, ועל זה נאמר [דברים ל"א, י"ב], הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגו'. וזאת היא מצות הקהל הנזכרת בתלמוד כענין שאמרו בראשון של קדושין [ל"ד ע"א], והרי הקהל דמצות עשה שהזמן גרמא הוא ונשים חייבות, ופירשו בסוף הענין, אין למדין מן הכללות, כלומר שהאמת שהנשים חייבות בזאת המצוה.

משרשי המצוה, לפי שכל עיקרן של עם ישראל היא התורה, ובה יפרדו מכל אומה ולשון להיות זוכין לחיי עד תענוג נצחי שאין למעלה הימנו בנבראים, על כן בהיות כל עיקרן בה ראוי שיקהלו הכל יחד בזמן אחד מן הזמנים לשמוע דבריה ולהיות הקול יוצא בתוך כל העם אנשים ונשים וטף לאמר מה הקיבוץ הרב הזה שנתקבצנו יחד כולנו, ותהיה התשובה לשמוע דברי התורה שהיא כל עיקרנו והודנו ותפארנו, ויבואו מתוך כך לספר בגודל שבחה והוד ערכה ויכניסו הכל בלבם חשקה, ועם החשק בה ילמדו לדעת את השם ויזכו לטובה וישמח ה' במעשיו, וכענין שכתוב בפירוש בזאת המצוה ולמען ילמדו ויראו את ה'.

מדיני המצוה מה שאמרו זכרונם לברכה שהמלך הוא היה המחוייב לקרוא באזניהם. ובעזרת הנשים היה קורא, וקורא כשהוא יושב ואם קרא מעומד הרי זה משובח. ומהיכן הוא קורא מתחלת ספר אלה הדברים עד סוף פרשת שמע ישראל, ומדלג ליהיה אם שמוע, וגומר אותה פרשה, ומדלג לעשר תעשר וקורא מעשר תעשר על הסדר עד סוף ברכות וקללות עד מלבד הברית אשר כרת אתם בחורב שם במשנה שתחלת הדברים עד שמע ושמוע והיה אם שמוע עשר תעשר כי תכלה לעשר ופרשת המלך וברכות וקללות עד שגומר כל הפרשה והרב ז"ל לא הזכיר פרשת המלך דהוי בכלל מה שכתב וקורא מעשר תעשר על הסדר עד סוף ברכות וקללות אבל רש"י ז"ל כתב וחוזר למפרע וקורא אשימה עלי המלך וגו' ואיפשר שהרב ז"ל לא מצא בנוסחתנו במשנה כתוב פרשת המלך בסוף אלא מעשר תעשר על הסדר וטעמא דהאי קריאה בהני פרשתא דכתיב הכא תקרא את התורה הזאת ואמרינן בספרי בפרשת המלך וכתב לו את משנה התורה הזאת. אין קורין ביום הקהל אלא במשנה תורה מאלה הדברים עד שמע דאית בה קבלת עול מלכות שמים והיה אם שמוע קבלת עול מצות וקללות וברכות קבלת בריתות של תורה וכתוב הכא למען ילמדו ויראו את ה' דמשמע הני דאית בהו יראת השם ופרשת עשר תעשר וגו' מפני שהוא זמן אסיף ומתנת עניים והפרשת תרומות ומעשרות וכתוב הכא ושמוע לעשות הני דהוי זמן עשייתן סדר קריאתו כמו שכתוב במשנה וכל ישראל חברו כדכתיב למען ישמעו וגו'. ומברך קודם הקריאה כדתנן התם וכתבנו בהלכות ברכות דאיכא דמפיק לברכת התורה מן התורה דכתיב כי שם ה' אקרא וגו' ומוסיף שבע ברכות שם במשנה ברכות שכהן גדול מברך אותן אלא שנותן של רגלים מקדש ישראל והזמנים תחת מחילת העון שאומר כהן גדול ביום הכפורים וברכות אלו מדרבנן. הקריאה והברכות אלו של תורה בלשון הקדש

אימתי היו קורין במוצאי יום טוב הראשון של חג הסוכות שהוא תחלת ימי חול המועד של שנה שמינית כדתנן בסוטה פרק אלו נאמרין ובגמרא כל הני סימנין דכתיב מקץ שנת השמטה ובחג הסוכות ובמועד למה לי צריכי דאי כתב רחמנא מקץ הוה אמינא נמנו מהשתא משנת ארבעים והלאה שבערבות מואב נאמרה פרשה זו ואף על גב דלא מתרמי שנת שמטה דהא לא מנו שמטין עד אחר כיבוש וחלוק להכי כתב רחמנא שמטה ואי כתב רחמנא שמטה הוה אמינא בסוף שמטה קודם ראש השנה של שמינית דמקץ לסוף שנת שבע משמע ואי כתב במועד הוה אמינא מריש שתא שכולן נקראו מועד דכתיב אלה מועדי ה' וקא חשיב בהו נמי ראש השנה ואי כתב רחמנא בחג הסוכות הוה אמינא אפי' יום טוב אחרון כתב רחמנא בבוא כל ישראל מאימת דמתחיל מועד ומשום דבבוא כל ישראל משמע מהתחלה דמועד כדאמר' איצטריך קרא דמועד דמשמע בתוך המועד ואהני בבוא כל ישראל דמשמע מתחלתה דקמ"ל דלא ביום ראשון ולא ביום שני ולא ביום שלישי של חול המועד אלא במוצאי יום טוב הראשון. והמלך הוא שיקרא באזניהם כדכתיב תקרא את התורה הזאת ומשה מלך הוה וכתוב ביאשיהו וישלה המלך ויאספו אליו וגו' ויקרא באזניהם את כל דברי הברית וגו'. ובעזרה היו קורין כדכתיב בבא כל ישראל לראות דמשמע במקום שבאים לראות דהיינו בעזרה. וקורא כשהוא יושב כדתנן ההם ובגמרא והאמר מר אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד דכתיב ויבא המלך דוד וישב לפני ה' ובירושלמי אמרינן דאף למלכי בית דוד בלבד לא היתה ישיבה להם בעזרה ודוד סמך לו בכותל ואמרי דכסאו היה נמי חוץ לעזרה דלמעלה אין ישיבה דכתיב שרפים עומדים ממעל וגו' וכל צבא השמים עומדים מימיו ומשמאלו ודוד לשם ולהכי נראה דהא דאין ישיבה בעזרה היינו מדאורייתא אלא דאין שם למי היתה ישיבה בעזרה ובהיכל לכהן גדול כדכתיב ועלי הכהן יושב על הכסא על מזוזת היכל ה'. מהיכן קורא מתחלת חומש אלה הדברים עד סוף פרשת שמע ומדלג ליהיה אם שמוע וגו' ופרשת עשר תעשר על הסדר עד סוף ברכות וקללות עד שמע הברית אשר כרת אתם בחורב שם במשנה שתחלת הדברים עד שמע ושמוע והיה אם שמוע עשר תעשר כי תכלה לעשר ופרשת המלך וברכות וקללות עד שגומר כל הפרשה והרב ז"ל לא הזכיר פרשת המלך דהוי בכלל מה שכתב וקורא מעשר תעשר על הסדר עד סוף ברכות וקללות אבל רש"י ז"ל כתב וחוזר למפרע וקורא אשימה עלי המלך וגו' ואיפשר שהרב ז"ל לא מצא בנוסחתנו במשנה כתוב פרשת המלך בסוף אלא מעשר תעשר על הסדר וטעמא דהאי קריאה בהני פרשתא דכתיב הכא תקרא את התורה הזאת ואמרינן בספרי בפרשת המלך וכתב לו את משנה התורה הזאת. אין קורין ביום הקהל אלא במשנה תורה מאלה הדברים עד שמע דאית בה קבלת עול מלכות שמים והיה אם שמוע קבלת עול מצות וקללות וברכות קבלת בריתות של תורה וכתוב הכא למען ילמדו ויראו את ה' דמשמע הני דאית בהו יראת השם ופרשת עשר תעשר וגו' מפני שהוא זמן אסיף ומתנת עניים והפרשת תרומות ומעשרות וכתוב הכא ושמוע לעשות הני דהוי זמן עשייתן סדר קריאתו כמו שכתוב במשנה וכל ישראל חברו כדכתיב למען ישמעו וגו'. ומברך קודם הקריאה כדתנן התם וכתבנו בהלכות ברכות דאיכא דמפיק לברכת התורה מן התורה דכתיב כי שם ה' אקרא וגו' ומוסיף שבע ברכות שם במשנה ברכות שכהן גדול מברך אותן אלא שנותן של רגלים מקדש ישראל והזמנים תחת מחילת העון שאומר כהן גדול ביום הכפורים וברכות אלו מדרבנן. הקריאה והברכות אלו של תורה בלשון הקדש

ונוהגת מצוה זו בזמן שישראל על אדמתם.

ועובר על זה בין איש בין אשה ולא בא במועד הזה לשמוע דברי התורה, וכן המלך אם לא רצה לקרות בטלו עשה זה. וענשם גדול מאד, כי זאת המצוה עמוד חזק וכבוד גדול בדת.

ז. חגיגה | פרק א, משנה א'

הכל חייבין בראיה חוץ מחרש שוטה וקטן וטומטום ואנדרוגינוס ונשים ועבדים שאינם משוחררים החיגר והסומא והחולה והזקן ומי שאינו יכול לעלות ברגליו איזהו קטן כל שאינו יכול לרכוב על כתפיו של אביו ולעלות מירושלם להר הבית דברי בית שמאי ובית הלל אומרים כל שאינו יכול לאחוז בידו של אביו ולעלות מירושלם להר הבית שנאמר שלש רגלים:

ח. רמב"ם | פירוש המשנה למסכת חגיגה פרק א

[א] ראייה, הוא מה שאמר ה' יראה כל זכורך, ולפיכך אין מצוה זו חובת נשים וטומטום ואנדרוגינוס. ואמר את פני האדן ה', מי שאין לו אדן אלא אחד, יצא עבד, ולפיכך אינה חובת העבדים. ואמר שלש רגלים, ואף על פי שרגל הוא פרק המועד, אבל לפי שאמר רגלים ולא אמר פעמים כמו שאמר במקום אחר בא בקבלה שזה לרמוז שמצוה זו אינה חובה אלא למי שיכול להלך ברגליו ולפיכך אין חייבין בה חגר וחולה וזקן וקטן. ונאמר עוד לראות את פני ה', ולפיכך אינה חובה אלא למי שרואה יצא סומא. ונאמר במצות הקהל למען ישמעון ולמען ילמדון, למדנו מראייה זו שבשנה השמינית לכל ראייה שאינה חובת שוטה מפני שאינו יכול ללמוד, ולא חרש מפני שאינו שומע. ואם חלתה רגל אחת או עין אחת או אוזן אחת אינו חייב בראייה שהרי נאמר רגלים, ואמר בהקהל באזניהם, ואמר לראות עד שתהא ראייה שלמה. ואמרו הכל חייבין, להביא את מי שחציו עבד וחציו בן חורין, וכבר השמעתין שחזרו משטה זו ושהדין אצלינו שאין מניחין אדם חציו עבד וחציו בן חורין אלא גומרין פדיונו.

ט. תוספות | קידושין לד':

ואנא אמינא טפלים חייבים נשים לא כל שכן - וא"ת למה לי האי ק"ו בלאו ק"ו נמי מלי למילף ההקל ממצוה לחייב נשים ואפילו לא כתיב נשים בהקלה כלל שכן שיעת כל שני כתובים וי"ל דאי לא כתיב נשים בהקלה ה"א אדרבה נימא ראייה דהקלה מטולת ראייה ולפטור כדקאמר לעיל וא"ת כיון דלא נימא חיוצ דהקלה ממצוה למה לי דאמר ליכתוב רחמנא מלה ולא צעי ההקלה בלא מלה נמי נפקא לן חיוצא בהקלה מטפלים בק"ו טפלים חייבים וכו' וי"ל דאי לא כתיב נשים במצוה הוה אמינא דמקל וחומר לא אחו נשים לחיוצא דטפלים מעלו מנשים לפי שבאים לכלל חיוצא אצל נשים אין סופן לצא לידי חיוצא לא אצל השתא שמיניו דנשים חייבות במצוה וטפלים פטורים מעתה וכל דון מק"ו בהקלה היכא דטפלים חייבים אינו דין שיהו נשים חייבות.

י. תוספות | חגיגה ב.

הכל חייבין בראייה - פירש רש"י במנחות יראה כל זכורך והקשה הר"ר אלהן דהא תני בסמוך ב"ש אומרים הראייה שתי כסף משמע דבקרוב מיירי ותו תניא בגמרא הערל ועמא פטורין מן הראייה בשלמא עמא דכתיב (דברים יב) וזאת שמה כל שישנו צביאה ישנו בהצאה ועוד אמרינן בירושלמי ריש מכילתין דד"א בראיית קרבן אצל בראיית פנים בעזרה הכל חייבין כמו בהקלה האנשים והנשים והטף ותו תניא בגמרא

רבי יוסי אומר שלש מנחות נלמנו ישראל בעלייתן לרגל ראייה ושמחה וחגיגה יש בראייה שאין צשחיהן שהראייה כולה כליל משמע דסתם ראייה בקרבן מיירי ע"כ נראה לר"ת דמתני' מיירי בקרבן ובעזרה ורש"י דנקט בראיית פנים בעזרה נקט חדא דמשמע תרי ולפטורא דכולהו אחא דאף בראיית פנים בעזרה פטורי וכל שכן בראיית פנים בקרבן וגם יש ליישב דמתני' משמע ליה דבראיית פנים נמי מיירי דקתני בסמוך אחיזו קטן כל שאין יכול לילך כו' משמע דבקטן דאיירי ציה קאמר אלמא בראיית פנים בעזרה מיירי שאינו יכול לילך לשם ומיהו שיטת הירושלמי לא יתכן לפי שיטת שמעתתא שלנו מפני דברים הרבה דהתם ילף מהקלה לחיוצ ואין לא ילפינן מיניה רק לפטור דחרש ואף על גב דאמרינן לקמן ס"ד אמינא נימא ראייה ראייה מהקלה מה להלן נשים חייבות כו' מ"מ מהתם שמעינן דלפי האמת דלא ילפינן מהקלה לחיוצ ועוד היכי מחייבין נשים בראיית פנים בעזרה מראייה דהקלה דהא ולא יראה הוא דמוקמינן לקמן בראיית פנים לקרבן ומשמעין נשים מזכורך ועוד קשיא ליה דאמרינן לקמן (דף ו.) מאן אייתי' אמו דמחייב' בשמחה אייתייה ולא קאמר דמחייב' בראיית עזרה משמע דפטורה ועוד בגמרא דקאמר שפטורה מראייה וחיובת בשמחה לפי שיטת הירושלמי הוה מלי למימר שחיובת בראיית עזרה אלא ודאי כולי שמעתין מוכח דפטורי ככולי ראייה כדפרישית.

יא. סוטה מא.

מתני'. פרשת המלך כיצד? מוצאי יום טוב הראשון של חג בשמיני במוצאי שביעית, עושין לו בימה של עץ בעזרה והוא יושב עליה, שנאמר: מקץ שבע שנים במועד וגו', חזן הכנסת נוטל ס"ת ונותנה לראש הכנסת, וראש הכנסת נותנה לסגן, והסגן נותנה לכהן גדול, וכ"ג נותנה למלך, והמלך עומד ומקבל וקורא יושב. אגריפס המלך עמד וקבל וקרא עומד, ושבחוהו חכמים, וכשהגיע ללא תוכל לתת עליך איש נכרי, זלגו עיניו דמעות, אמרו לו: אל תתירא, אגריפס, אחינו אתה, אחינו אתה.

רש"י

שנאמר מקץ שבע שנים - בסוף שבע שנים ואותה קרייה על יד מלך היא כדתיבא בספרי בפרשת המלך את משנה התורה הזאת אין קורין ציוס ההקלה אלא במשנה תורה.

